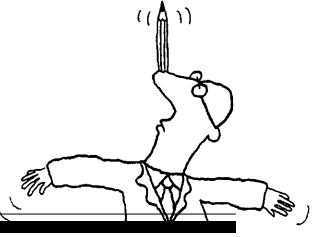

Marquis Pierre-Simon de Laplace

(1749-1827)

Konik Yazar: Piref. H. Ökkeş / prof@okkes.com - www.okkes.com

Matematik, fizik ve mühendislikte kullanılan Laplace dönüşümü, adını ünlü Fransız matematikçisi ve astronomu Marquis Pierre-Simon de Laplace'tan alır.

1749'da dünyaya gelen Laplace çiftçi bir ailenin çocuğuydu. Babası bir tür şarap olan *cidre* imal edip pazarlardı ve durumu pek fena değildi. Amcası ortaokul matematik öğretmeniydi. Laplace'ın matematiğe ilgisinin eğer bir yerden kaynaklanıyorsa amcasından kaynaklandığı varsayılır. Babası, zamanın her Fransız köylüsü gibi, oğlunun din adamı ya da asker olmasını arzuluyordu, dolayısıyla Lagrange 16 yaşında Caen Üniversitesi'ne dinbilim (teoloji) okumak üzere kaydoldu. Okuldaki ilk iki yılında matematik yeteneğini keşfedip okulu bırakarak Paris'e, ünlü matematikçi d'Alembert'in yanına gitti. Kısa zamanda d'Alembert'in gözüne girdi. D'Alembert, Laplace'ın hem çalışmalarını yönlendirdi hem de Paris'te geçinebilmesi için mali destek bulmasına yardımcı oldu. Örneğin askeri okulda (Ecole Militaire) matematik hocası olmasını sağladı.

Laplace peşisıra makaleler yazarak fırtına gibi başladı mesleğine. Daha bilimsel olsun diye makalelerini dergilere Latinceye çevirerek sundu. İlk makalesini henüz 22 yaşındayken 1771'de yayımladı. Altı yıl sonra, yanlışları dizgiye atfederek bu ilk makalesini düzelterek ikinci kez yayımladı. Gene 1771'de mekanik ve fiziksel astronomide çok önemli olduğunu beyan ettiği denklemler üzerine bir makale yazdı. Bir başka makalesinde herkesin merak ettiği bir konuyu, ayların planetlerini nasıl rahatsız ettiklerini incelemiştir. Ve gene 1771'de Fransız Bilim Akademisi'ne girmek için ilk başvurusunu yaptı. Ama Akademi kendisinden 14 yaş büyük Vandermonde'yi tercih etti. Bir sonraki yıl Laplace gene Akademi'ye başvurdu. Bu kez kendisinden on yaş büyük Cousin tercih edildi. Laplace bu haksızlığa çok kızdı doğal olarak. Kim olsa kızar, çünkü Cousin'in kim olduğunu bugün de kimse bilmez. Sabreden Laplace 1773'te 24 yaşında Akademi'ye girebildi.

1770'lerde ünü sürekli arttı, tüm bilimleri etkileyen bir kişilik oluverdi. Ama kendini beğenmişliği, bazı fikirleri başkalarından çalması, politik düşüncesinin istikrarlılığı arkadaşlarıyla arasını açtı. Laplace kendini Fransa'nın yaşayan en iyi matematikçisi sayıyordu. En büyük sorun da bu konuda haklı olmasıydı.

1784'te Kraliyet Topçu Birlikleri'nin denetçisi oldu. Ertesi yıl, topçu olmak için başvuran 16 yaşındaki bir çocuğun sınavında gözetmenlik yaptı. Adı Napoléon Bonaparte olan bu çocuğun okula alınmasına karar verdi.

1795'te Paris Gözlemevi'nin kurucu üyesi ve yöneticisi oldu. Kimi bilimcilere göre başarılı işler yaptı, kimine göre ise aşırı teorik çalışmaların dışına çıkamadı. Örneğin, Delambre "Bir geometriciyi gözlemevi yöneticisi yapmak hatadır; geometrici kendi formüllerine yarayanlar dışındaki bütün gözlemleri gözardı eder" yorumu yaptı. Ayrıca, Laplace'ın yirmi yıl boyunca tek bir yıldızın bile yerini saptayamamış olmasını ve bir katalog daha çıkarmamış olmasını eleştirdi.

Laplace, Napoleon döneminde Napoleon'la iyi ilişkiler geliştirmeye çalıştı. Sonuçta Napoleon'u askeri okula alan oydu. Senato'ya seçildi. Lakin karşılaşmaları ilginçtir:

Laplace "Mécanique Céleste" adlı eserinin bir kopyasını Napoleon'a sunar. Kitabı okuyan Napoleon, dünyanın ve gezegenlerin düzeninin anlatıldığı bu büyük eserde Tanrı'dan neden söz edilmediğini sorar. Laplace'ın yanıtı basittir: Böyle bir hipoteze gerek duymamıştır. Napoleon elbette bu yanıtta pek hoşlanmaz ve bu konuşmayı diğer ünlü bir matematikçi Lagrange'a anlatır. Lagrange'ın tepkisi şudur: "Aaa, bu iyi bir hipotezdür; birçok şeyi açıklar."

1799'da Laplace İçişleri Bakanı olur. Heyhat! Bu görevde ancak altı hafta kalır. Bakanlığının bu denli kısa sürmesinin nedeni - Napoleon'un deyişiyle - devlet yönetimine sonsuz küçük kavramını getirmesidir! 1790'da ölçümlerin standartlaştırılması çalışmalarına komisyon üyesi olarak katılır ve bugün kullanılan metrik ve ondalık sistemin standart olmasını önerir.

Laplace zamanın siyasi modasına uyarak sık sık fikir değiştirirdi. Ne de olsa Laplace dönüşümünü bulan adamdı. Bu başlarda Laplace'ın ününe ün kattı, ama daha sonra çok dost kaybetti. Örneğin 1812'de yazdığı Olasılık Kuramı kitabını Napoleon'a adamıştı, ama daha sonraki basımlarda bu ithafı kaldırmıştı. Oysa 1805'te Napoleon kendisine Şeref Ödülü vermiş, ardından 1806'da Kont yapmıştı. 1814'te Napoleon'a karşı kıraldan yana oyunu kullandı. 1817'de de kıral tarafından Marki yapıldı... 1826'da basın özgürlüğünü savunan dilekçeyi imzalamadı. Ölçümleri standartlaştıran birinin siyasi düşüncelerinde standardı bulamaması meslektaşları arasında pek hoş karşılanmadı.

5 Mart 1827'de öldüğünde, Akademi üyeleri pek sevmedikleri bu üyenin bilimsel değerini yok sayamaya pek ender rastlanır bir şekilde toplantılarını iptal ettiler. Hatta 6 ay boyunca Laplace'ın boşalttığı yeri doldurmayı ona bir saygısızlık olarak addettiler. Siyasal yaşamı çalkantılı, kişiliği zayıf da olsa, büyük bir bilim adamının öldüğünü yadsıyamazlardı. ♣

